Szabadságvesztés végrehajtási fokozatok nélkül?

Gondolatok az új Btk. kodifikációjához

Történeti áttekintés

A **szabadságvesztés közvetlen előzményei** közé a fogság, a várfogság, a fenyítőházak és a dologházak tartoztak. Magyarországon a XVIII. század végén megértek a társadalmi feltételek a feudális büntetőjog és igazságszolgáltatás gyökeres átalakítására. Az országgyűlés bizottságot hozott létre a büntetőjog és az igazságszolgáltatás megreformálására. A bizottság munkájának eredményeként született meg az **1795. évi kodifikációs javaslat**, amely uralkodó büntetési nemmé a szabadságvesztést emelte. A szabadságvesztésnek három nemét állapította meg:

– a *szigorúbb* és
– az *enyhébb börtönt*, valamint
– a fiatalkorúak számára a *javítóházat*.

Az 1795. évi kódex tervezet minden felemássága és fogyatékossága ellenére a magyar büntetőjogi gondolkodás jelentős állomása volt. A kódex tervezet nem lépett ugyan hatályba, de eszméi nyomán született meg 1827-ben az az országgyűlési bizottsági javaslat, amely kerületi és országos börtönök létrehozását javasolta.

A **XIX. század első harmadától egyre inkább általánossá vált a szabadságvesztés, a börtönök helyzete azonban siralmas képet mutatott.** Nem véletlen, hogy Kölcsey Ferenc és Kossuth Lajos is lesújtóan nyilatkoztak a magyar börtönviszonyokról. A börtönök, tömlöcök, fogházak zömét ugyanis a XIX. század '30-as, '40-es éveiben is középkori állapotok jellemezték.

A XIX. század '30-as, '40-es éveiben a **társadalmi haladásért vívott harc egyik kulcskérdése az igazságszolgáltatás reformja volt**. Az 1840. évi országgyűlés Deák Ferenc elnökletével bizottságot hozott létre, amely **1843-ban beterjesztette az országgyűlésnek a büntető törvénykönyv tervezetét, külön törvényjavaslat készült a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának szabályozására**. A törvényjavaslatban az uralkodó büntetési nem a szabadságvesztés lett, amelynek két formáját jelölte meg

– a rabságot, amely életfogytig vagy határozott ideig tartott, és
– a fogságot, melynek leghosszabb tartama egy év.

A javaslat a magánelzárás rendszerét fogadta el mindkét forma tekintetében. A javaslat kétféle szabadságvesztési intézet létesítését irányozta elő, úgymint:

– törvényhatósági (megyei, városi) fogházakat és börtönöket,
– kerületi, azaz országos börtönöket.

Az 1843. évi büntetőjogi és börtönügyi javaslatok a konzervatív erők ellenállása következtében megbuktak ugyan, de így is rendkívüli jelentős hatásuk volt a magyar büntetőjogi és börtönügyi gondolkodás fejlődésére. Progresszív elveiket a bírói gyakorlat többé-kevésbé megvalósította.

Az 1848-49-es szabadságharc leverését követően az osztrák kormányzat **1852-ben Magyarországon is bevezette az osztrák büntető törvénykönyvet**, melynek következtében a szabadságvesztés általánosan alkalmazott büntetési nemmé vált. Az osztrák büntetési rendszer azonban fejlettségében elmaradt az 1843. évi törvényjavaslattól.

Az 1867-es kiegyezés után az igazságszolgáltatás reformja ismét napirendre tűzte a büntetőjog kodifikációját, melynek eredményeként hosszas előkészítés után született meg az **1878. évi V. törvénnyel elfogadott első magyar büntető törvénykönyv, amelyet a szakirodalom Csemegi-kódex néven ismer.**

A Csemegi-kódex teremtette meg a valóban modern, polgári szellemű büntetés-végrehajtási rendszert. A kódex a **szabadság-vesztésbüntetésnek öt különálló nemét** határozta meg, úgymint

– a fegyházat,
– az államfogházat,
– a börtönt,
– a fogházat és
– az elzárást.

A kódex az Európában már általánosan elfogadott fokozatos rendszert vezette be, annak részben az angol, részben az ír változatait.

A fegyházbüntetés végrehajtása az ír fokozatos rendszer szabályai alapján az országos fegyintézetekben történt (Illaván, Lipótvárott, Vácott, Sopronban, Nagyenyeden, a nők részére Márianosztrán). A fegyházakat a közvetítő intézetek (Kisharta, Lipótvár, Vác) egészítették ki.

A börtönbüntetés végrehajtása kerületi börtönökben vagy törvényszéki fogházakban történt (Szeged, Kőbánya, a nők részére Márianosztra).

Az államfogház kedvezményezett szabadságvesztési *büntető nem* volt az uralkodó osztály tagjai által elkövetett ún. *„bocsánatos"* bűncselekményekre (pl. párbaj).

A fogházbüntetés végrehajtására 65 törvényszéki fogház és 315 járásbírósági fogház működött.

Az elzárás a kihágási cselekmények büntetése volt, végrehajtása járásbírósági fogházakban történt.

A századfordulón a **tettes büntetőjogi irányzat** kezdett tért hódítani, amely a szabadságvesztés mellett az ún. „veszélyes elemek" tekintetében biztonsági intézkedések, bevezetését szorgalmazta. Ennek szellemében került bevezetésre a közveszélyes munkakerülőkkel szemben a dologház (1913. évi XXI. törvénycikk) és a szigorított dologház (1928. évi X. törvény).

Az 1945-ben létrehozott népbíróságok működésével bevezetésre került a **„népbírósági büntetőjog"**, amely többszöri változáson keresztülmenve, részben fenntartotta a Csemegi-kódex büntetési rendszerét. A népbírósági büntetőjog eredetileg a következő szabadságvesztési nemeket alkalmazta:

– fegyház,
– államfogház,
– börtön,
– fogház,
– internálás.

Az 1140/1945. ME rendelet eltörölte a fogházat és az internálást viszont bevezette a kényszermunka büntetést. Az 1946. évi XIV. törvény eltörölte az államfogházat, így 1946-tól

– a fegyház,
– a börtön és
– a kényszermunka funkcionált.

A büntetés-végrehajtás fejlődése szempontjából leglényegesebb **a büntető**

törvénykönyv általános részének újjáalkotásáról szóló 1950. évi II. törvény (Btá.) volt, amely teljesen eltörölte a Csemegi-kódex büntetési rendszerét és bevezette az egységes szabadságvesztés büntetést. A Btá. csak egyféle szabadságvesztést ismert, a börtönt. Emellett a kihágások miatt az elzárást alkalmazta. A Btá. indokolása szerint azért nem szükséges a szabadságvesztés különböző végrehajtási nemeit, illetve fokozatait meghatározni, mert a szabadságvesztés végrehajtását önálló büntetés-végrehajtási törvénynek kell szabályoznia. A büntetés-végrehajtási törvény azonban nem került megalkotásra. A törvényi szabályozás hiányát különböző utasításokkal igyekeztek pótolni, így 1955-ben kiadásra került az első büntetés-végrehajtási szabályzat. A 103/1958. számú BM-IM-LÜ közös utasítás bevezette az elítéltek kategorizálását. **A 8/1959. számú BM utasítás megteremtette a végrehajtás differenciáltságát**

– a szigorúbb és
– az enyhébb rezsimű

intézetek létrehozásával. Emellett az utasítás előírta a fokozatosság követelményeit is:

– kötelező zárka,
– munkakötelezettség,
– a büntetési idő letöltésének figyelembe vétele a kedvezményeknél,
– az elítélt szabadulásra felkészítése,
– a feltételes szabadságra bocsátás.

A szabadságvesztés végrehajtásában jelentős állomás volt az **1961. évi V. törvény (Btk.)**, amely a szabadságvesztés-büntetés két végrehajtási módját különböztette meg,

– a börtönt és
– a büntetés-végrehajtási munkahelyet.

A **Btk. 1966. évi módosítása** (1966. évi 20. tvr.) tovább differenciálta a szabadságvesztés végrehajtását, létrehozta a szabadságvesztés-büntetés négy végrehajtási fokozatát:

– a szigorított börtönt,
– a börtönt,
– a szigorított büntetés-végrehajtási munkahelyet és
– a büntetés-végrehajtási munkahelyet.

Jelentős fejlődésként értékelhető, hogy ebben az időszakban szabályozta első ízben a szabadságvesztés végrehajtását magas szintű jogszabály, az 1966. évi 21. sz. tvr.

Az **1971. évi Btk. novella** (1971. évi 28. tvr.) szakított az addigi végrehajtási fokozatokkal és a szabadságvesztés új végrehajtási fokozataiként meghatározta:

– a fegyházat,
– a szigorított börtönt,
– a börtönt és
– a fogházat.

Az 1970-es években kezdtek visszatérni a század eleji megoldásokhoz. A különösen veszélyes visszaesőkkel szemben az 1974. évi 9. sz. tvr. bevezette a szigorított őrizetet, amelyet az 1978. évi Btk. az intézkedések, közé helyezte és így maradt az 1989-es megszüntetéséig. Az alkoholistákkal szemben pedig az 1974. évi 10. sz. tvr. bevezette a munkaterápiás intézeti kezelést, amelyet az 1978. évi Btk. az intézkedések, közé helyezte. Az intézkedés 1990-ben megszűnt.

E korszak terméke **a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. sz. tvr. (Bv. tvr.), amely első ízben szabályozta kódexszerűen a büntetések, az intézkedések, a büntetőeljárási kényszerintézkedések és az elzárás végrehajtását.** A Bv. kódexet az 1993. évi

XXXII. törvény jelentősen módosította, megteremtvén a jogállamiság követelményeit.

A Bv. tvr. a fegyház és a börtön fokozatokban bevezette az átmeneti csoport jogintézményét az öt évnél hosszabb szabadságvesztést töltők esetében. Az 1993. évi novella pedig a börtön és a fogház fokozatokban megteremtette az enyhébb végrehajtási szabályok jogintézményét.

A fejlődés következő állomását az 1978. évi IV. törvénnyel hatályba lépő büntető törvénykönyv jelentette. Az **1978. évi Btk.** a szabadságvesztés három fokozatát határozta meg:

– a fegyházat
– a börtönt és
– a fogházat.

A büntetési rendszert az 1984. évi 19. sz. tvr. módosította, új büntetési nemként bevezetve a szigorított javító-nevelő munkát, amely 1990-ben szintén megszűnt.

Az 1978. évi Btk. 41.§-a meghatározza, hogy a szabadságvesztést büntetésvégrehajtási intézetben, fegyház, börtön vagy fogház fokozatban kell végrehajtani. A 42-44.§-ok meghatározzák, hogy mely esetekben kell az egyes fokozatokat alkalmazni. A szabadságvesztés végrehajtási fokozatot a bíró az ítéletben határozza meg (45.§). A bírónak lehetősége van arra, hogy a büntetés kiszabásánál irányadó körülményekre tekintettel a törvényben előírtnál eggyel szigorúbb vagy enyhébb végrehajtási fokozatot határozzon meg. A büntetés végrehajtása során a bv. bíró – az elítélt magatartására tekintettel – akként rendelkezhet, hogy az elítélt a büntetés hátralévő részét eggyel enyhébb vagy súlyosabb fokozatban töltse le.

A Btk. meghatározza a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségeit. Feltételes szabadságra bocsátásnak akkor lehet helye, ha az elítélt

– fegyházban végrehajtandó büntetésének legalább négyötöd részét,
– börtönben végrehajtandó büntetésének legalább háromnegyed részét,
– fogházban végrehajtandó büntetésének legalább kétharmad részét kitöltötte.

Három évet meg nem haladó szabadságvesztés kiszabása esetén – különös méltánylást érdemlő esetben – a bíróság ítéletében akként rendelkezhet, hogy az elítélt a büntetése fele részének letöltése után feltételes szabadságra bocsátható.

A Btk. meghatározza, hogy az elítélt mely esetekben nem bocsátható feltételes szabadságra.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság az ítéletében meghatározza a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, vagy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárja. A feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontja 20 év, az olyan bűncselekmények esetében, amelyek büntethetősége nem évül el, legalább 30 év.

A feltételes szabadság tartama azonos a szabadságvesztés hátralévő részével, de legalább egy év, életfogytig tartó szabadságvesztés esetén tizenöt év.

A feltételes szabadság tartamára, de legkevesebb egy évre az elítélt pártfogói felügyelet alá helyezhető.

A bíróság a feltételes szabadságot megszünteti, ha az elítéltet a feltételes szabadság alatt elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik. Ha az elítéltet egyéb büntetésre ítélik, vagy ha a magatartási szabályokat megszegi, a bíróság a feltételes szabadságot megszüntetheti. A feltételes szabadság

megszüntetése esetén, a feltételes szabadságon töltött idő a szabadságvesztésbe nem számít be.

Ha az elítélttel szemben több határozott ideig tartó, összbüntetésbe nem foglalható szabadságvesztést kell végrehajtani, és a szabadságvesztések folyamatos végrehajtása során a bíróság az elítéltet bármely szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátotta, a feltételes szabadság mindaddig nem kezdhető meg, amíg az elítélt más szabadságvesztést tölt.

Ha a bíróság az elítéltet több szabadságvesztésből bocsátotta feltételes szabadságra, az elítélt a több feltételes szabadságot egyidejűleg párhuzamosan tölti. A feltételes szabadság megszüntetése esetén a párhuzamosan töltött feltételes szabadságok mindegyikénél külön kell vizsgálni, hogy a feltételes szabadság megszüntetésének feltételei fennállnak-e.

Összegzés: a modernnek tekinthető szabadságvesztés a Csemegi-kódex hatálybalépése óta sajátos fejlődési folyamaton ment keresztül. A Csemegi-kódex a szabadságvesztés-büntetés **különálló nemeit** teremtette meg. A kódex büntetési rendszere lényegében a Btá. hatálybalépéséig (1951.) funkcionált. A Btá. gyökeresen szakított az addigi büntetési rendszerrel és bevezette az **egységes (nemek és fokozatok nélküli) szabadságvesztést**. Az egységes szabadságvesztés napjainkig fennmaradt, de kialakultak (és az idő folyamán többször változtak) annak végrehajtási fokozatai. A szabadságvesztés végrehajtási fokozatait mindvégig a büntető törvénykönyv határozta meg. A büntetés-végrehajtási jog és a büntetés-végrehajtási gyakorlat fejlődése azonban szükségszerűen felveti a kérdést, hogy a **Btk-ban szükséges-e meghatározni a szabadságvesztés végrehajtási fokozatait, avagy a fokozatok nélküli, egységes szabadságvesztés végrehajtását a büntetés-végrehajtási törvény önállóan szabályozza.**

A szabadságvesztés végrehajtásának jelenlegi rendje

A szabadságvesztés végrehajtásának **egyes fokozataiban eltérő** az elítélt elkülönítése a külvilágtól, őrzése, felügyelete és ellenőrzése, büntetés-végrehajtási intézeten belüli mozgása, életrendje, személyes szükségleteire fordítható összeg, jutalmazása és fenyítése, részvétele az elítéltek öntevékeny szervezeteiben.

A Bv. tvr. a következőképpen szabályozza a fegyház, börtön és fogház fokozat szabályait.

Fegyházban az elítélt életrendje részleteiben is meghatározott, állandó irányítás és ellenőrzés alatt áll, a büntetés-végrehajtási intézeten belül is csak engedéllyel és felügyelet mellett járhat, külső munkában kivételesen részt vehet, ha a külvilágtól a munkavégzés alatt is elkülöníthető.

Börtönben az elítélt rövid tartamú eltávozása kivételesen engedélyezhető, külső munkában kivételesen vehet részt, életrendje meghatározott, irányítás és ellenőrzés alatt áll, a büntetés-végrehajtási intézet kijelölt területén szabadon járhat.

Fogházban az elítélt rövid tartamú eltávozása, külső munkában részt vehet, életrendje részben meghatározott, szabad idejét belátása szerint használhatja fel, a büntetés-végrehajtási intézet területén szabadon járhat.

Emellett gyakorlatilag egyfajta rezsimnek tekinthetjük az átmeneti csoportot

(mely fegyház és börtön fokozatban alkalmazható a várható szabadulás előtt 2 évvel, ha az elítélt legalább 5 évet letöltött), továbbá az enyhébb végrehajtási szabályokat (mely börtön és fogház fokozatban alkalmazható meghatározott feltételek esetében).

Meg kell még említeni a fegyház fokozat „enyhítésének" speciális esetét, amely akkor alkalmazható, ha az elítélt a szabadságvesztéséből legalább egy évet kitöltött. (Bv. tvr. 26.§.(3) bek.)

A Bv. tvr. rendelkezik a **végrehajtás sorrendjéről** is, mégpedig oly módon, hogy ha több szabadságvesztést kell végrehajtani, előbb mindig a legszigorúbb fokozatút, az azonos végrehajtási fokozatban lévő szabadságvesztések közül pedig azt kell végrehajtani, amelyikből az elítélt nem bocsátható feltételes szabadságra.

A jelenlegi rendszer ellentmondásai

A történeti áttekintésből kiolvasható, hogy a különböző korokban a szabadságvesztésre vonatkozó büntető politikai koncepciók fontosnak tartották a büntetés differenciált kiszabását. Hangsúlyozandó azonban, hogy a büntetés-végrehajtási jog ezekben az időkben fejletlen, kidolgozatlan volt, mára azonban a helyzet jelentősen megváltozott.

Ismertek, és a hazai jogszabályokban is megjelentek azok a korszerű nemzetközi követelmények, amelyeket már az ítélet meghozatalánál is mérlegelni kell.

A Btk-ban tételesen meghatározhatók azok a cselekmények, amelyeket a jogalkotó társadalmi veszélyességük miatt büntetendőnek tart.

Sokkal nehezebb kérdés annak eldöntése, hogy szabadságvesztés büntetés esetén a büntetés mértékét, amely a szabadságelvonás időbeni tartamában nyilvánul meg, vagy emellett még a büntetés módját is szükséges-e meghatározni. A jelenlegi Btk-ban mindkét törekvés felismerhető, de az esetek túlnyomó többségében a végrehajtás módját meghatározó fokozat a szabadságelvonás mértékéhez kötődik. Ezen nem változtat az sem, hogy a bírónak lehetősége van eggyel enyhébb vagy súlyosabb fokozat meghatározására különleges személyi körülmények mérlegelése esetén. A végrehajtás során intézeti előterjesztésre, ugyancsak különlegesen méltányolható esetekben a bv. bíró is egy alkalommal dönthet a fokozatváltásról.

A büntetés kiszabásakor a bíró értékeli ugyan az elítélt személyi körülményeit, de a törvényerős kötöttségeket tartalmaz.

A büntetés alapvetően a tetthez igazodik, a végrehajtás pedig a személyhez.

Anélkül, hogy a büntetés céljával, hatékonyságával kapcsolatos elméleti vitákban állást kívánnánk foglalni, mindenképpen tisztázni kell azt, hogy mit értünk szabadságvesztés büntetésen. Azóta, hogy a testi büntetéseket felváltotta a szabadság elvonása a végrehajtás során **három, egymás mellett élő tendencia figyelhető meg:**

- egyre kevesebb testi, pszichikai malum okozása,
- törekvés a progresszív végrehajtásra,
- az emberi, állampolgári jogok felértékelődése.

A szabadság, mint meghatározó emberi érték felértékelődött, **a bebörtönzés a szabadságtól való megfosztás által már önmagában véve büntetés. Indokolatlan további büntetésekkel tetézni, amelye-**

ket a végrehajtási fokozatok jelenthetnek.

A progresszivitás igénye már az angol és ír fokozatos rendszer bevezetésénél jelentkezett. A bíróság nem eleve valamelyik végrehajtási fokozatra ítélte az elítéltet, hanem egységes szabadságvesztést szabott ki, amelyben az elítélt aktivitását, érdekeltségét értékelve egyre enyhülő rezsimeket tett lehetővé.

Érdekes, hogy az idők folyamán a progresszivitás és a végrehajtási fokozat alkalmazása szétvált, ezzel a fokozat meghatározása az ítéletben, sok tekintetben elvesztette eredeti funkcióját, pedig nem az ítéletnek, hanem a végrehajtásnak kell progresszívnak lennie.

Az emberi és állampolgári jogok alapvetően szabadságjogok, amelyek a szabadságelvonás során sajátosan érvényesülnek. A szabadságvesztés büntetés nem az összes szabadságjogtól foszt meg.

Ezek a jogok gyakorlatilag négy csoportba oszthatók (Kabódi 1994. nyomán):

- *a büntetés-végrehajtás által nem érintett jogok, pl. élethez, testi épséghez, emberi méltósághoz, vallásgyakorláshoz, stb.*
- *munkához, tanuláshoz kapcsolódó jogok, melyek gyakorlásának módját a büntetés-végrehajtás határozza meg,*
- *az ún. büntetés-végrehajtási jogok, amelyek a fogvatartás tényéből fakadnak (ruha, csomag, levél, élelmezés, elhelyezés), amelyeket a büntetés-végrehajtás engedélyez, illetve biztosít,*
- *a szabadságvesztés büntetés által kizárt emberi jogok: a személyi szabadság, mozgásszabadság, tartózkodási hely megválasztása, továbbá az ún. politikai jogok.*

A felsorolt jogok minden elítéltre egységesen vonatkoznak, végrehajtási fokozattól függetlenül mindenkit megilletnek. A végrehajtási fokozat meghatározásának az ítéletben csak akkor van értelme, ha a joghátrány különböző mértékű volna az egyes fokozatokban.

Végső soron a feltételes kedvezmény mértéke maradt az egyetlen olyan joghátrány szerinti különbség, amely eltér a különböző végrehajtási fokozatokban.

Összefoglalva az eddigieket: a jelenlegi szabályozástól eltérően már nem indokolt a Btk-ban meghatározni a büntetés-végrehajtásának módját, elégséges csak a szabadságelvonás időbeni és az ezzel összefüggő feltételes szabadság lehetőségét szabályozni. Ezzel egy időben azonban **indokolt a Bv. törvényben részletesen szabályozni a végrehajtás módját; azaz az egységes szabadságvesztés büntetés progresszív és differenciált végrehajtását,** mivel a büntetés nem az ítélettel fejeződik be, hanem azzal kezdődik, a valóságos büntetést az elítélt számára a végrehajtás kiállása jelenti.

Több praktikus, a kodifikáció során megfontolásra méltó szempont is megerősíti azt az igényt, hogy a bíróság csak a szabadságvesztés mértékét határozza meg:

- **A tett arányosság elve** tisztábban érvényesíthető – a büntetési idő egyértelműbben arányosítható az elkövetett cselekményhez.
- A jelenlegi modell az egy cselekmény egy ítélet elvére épül, a valóságban azonban az **elítéltek mintegy 70%-ának több, sorban álló ítélete van**, amelyek különböző hosszúságú és fokozatú szabadságvesztést tartal-

maznak. Sokuk számára ez egyszerűen átláthatatlan, követhetetlen. Ez a körülmény lerontja a büntetés hatékonyságát.

– A büntetést függetlenül a végrehajtási fokozatokban meghatározottaktól, **ugyanazon a személyen kell végrehajtani.** Pl. hosszú fegyházbüntetést követően a továbbra is veszélyes elítéltet fogházban kell fogva tartani.

– Miután az egységes szabadságvesztés büntetés az alapjogokat minden elítélt részére garantálja, a **végrehajtási fokozatok fenntartása csak az elérhető kedvezmények mértékében tehetne különbséget**. A büntetőjogi büntetés nem szólhat elérhető kedvezmények mértékéről, mivel azok alkalmazása már a pszichológiai, pedagógiai jutalmazás – büntetés fogalomkörébe tartozik.

– A jelenlegi rendszer az ítélet kimondásakor olyan helyzetbe kényszeríti a bíróságot, hogy sokszor hosszú évekre előre meghatározza az elítélt körülményeit, amelyeket nem láthat előre, illetve nem tudhatja, hogy az elítélt személyisége milyen változásokon megy keresztül. **A büntetés-végrehajtási törvény feladata a korlátozások és kedvezmények meghatározása.** A korlátozások és kedvezmények alapjogokat nem érinthetnek, kizárólag csak biztonsági és kezelési szempontok érvényesíthetők.

– Az elítélt „börtönkarrierjét", perspektíváit, alkalmazkodásának lehetőségeit előre beszűkíti az a körülmény, hogy a legjobb esetekben is csak egyszer válthat fokozatot.

– A szabadságvesztés büntetés alkalmazásának lehetőségeit **alapvetően meghatározza a rendelkezésre álló intézményrendszer.** A végrehajtási fokozatok fenntartása esetén az érvényesítendő differenciálási szempontok csak a fokozaton belüli differenciálással valósíthatók meg. Minimálisan szükséges a fiatalkorúak, felnőtt korúak, nők és férfiak elkülönítése. Ez önmagában 10 féle különböző rezsimet jelent. Minden egyes további kriminológiai, biztonsági és kezelési szempont érvényesítése esetén ez hatványozódna. Pl. a négy biztonsági csoport alkalmazása már 40 rezsimtípust jelent. Ha ehhez még hozzávesszük a legegyszerűbb kriminológia osztályozást (első bűntényes – visszaeső), már 80 különböző rezsimet kapunk. Indokolatlan és kivitelezhetetlen a jelenlegi és belátható időben az ehhez szükséges feltételek biztosítása. A kodifikáció során ezt a körülményt mindenképpen figyelembe kell venni.

Nemzetközi kitekintés

Mindenekelőtt hangsúlyozni szükséges, hogy „egységes nemzetközi börtönügy" nincs, az egyes országok földrajzi, gazdasági, kulturális és történeti adottságai és fejlődése között olyan jelentős különbségek vannak, amelyek kizárják, hogy homogén börtönrendszerről beszélhessünk. A szabadságvesztés végrehajtását egyébként sem célszerű önállóan vizsgálni, ugyanis az szorosan kapcsolódik a büntető igazságszolgáltatás szankciórendsze-

réhez, az adott ország kriminálpolitikai felfogásához.

Természetes azonban, hogy **vannak olyan közös jellemzők**, amelyek szinte valamennyi – modern értelemben vett – végrehajtó szervezetet jellemzik.

Ilyenek különösen:

- szabadságelvonást csak bíróság ítélete vagy határozata alapján foganatosítanak,
- jól szervezett, szabályozott működésű közösségek, amelyekben különös hangsúlyt kap a biztonság, amely kiterjed:
  - a társadalom,
  - a fogvatartott
  - és a személyzet védelmére;
- tilos megkülönböztető bánásmódot alkalmazni, biztosítani kell a fogva tartottak alapvető emberi jogait;
- az intézményekben folytatott tevékenységeknek arra kell irányulniuk, hogy a büntetés letöltése után a szabadultak képesek legyenek visszailleszkedni a társadalomba;
- a működés alapja az egyéniesítés és a differenciálás.

Témánk szempontjából **kiemelkedő jelentőségű a differenciálás**, amelynek lényege a büntetést töltő személyek mindenkori szükségletére alkalmazott különböző büntetés-végrehajtási intézetek és végrehajtási formák létesítése és működtetése. A differenciáláshoz **nélkülözhetetlen az elítéltek osztályozása**, amelynek csak akkor van értelme, ha az így képzett csoportok befogadására és kezelésére különböző típusú intézetek állnak rendelkezésre.

Alapvető kérdés, hogy a büntetés tartamának meghatározása mellett az **elsődleges differenciálást ki jelöli meg**, nevezetesen, hogy a végrehajtási fokozatot a bíróság vagy a büntetés-végrehajtási szervezet jelöli-e ki.

Ismeretes, hogy Magyarországon a végrehajtási fokozatot a bíróság ítéletben határozza meg. Így a bíró behatárolja, sok esetben közvetve meg is határozza, hogy mely intézetbe helyezheti el a büntetés-végrehajtás az elítéltet.

Az általunk ismert büntetés-végrehajtási rendszerek többségében viszont a fokozatot (pontosabban az elhelyezés konkrét körülményeit) a büntetés-végrehajtási szervezet jelöli ki.

Finnországban specialitás az ún. **Börtönbíróságok** működése. A Börtönbíróság a bíróságok és börtönadminisztráció között álló felső szintű döntéshozó szerv, 5 tagú, melynek tagja – s egyben elnöke – az országos parancsnok, akinek jogában áll dönteni az ismételten erőszakos bűncselekményt elkövetők fogdába helyezéséről, a fogva tartottak börtönbe irányításáról, amennyiben az ítélet 6 hónap és 4 év közötti. A tagokat a köztársasági elnök 5 évre nevezheti ki.

***Lengyelországban* a bíróság csak a büntetés időtartamát határozza meg.** Az előzetes házakban un. penitenciáris bizottságok működnek, amelyek a jogerős ítéletek meghozatala után határozzák meg, az elítélt milyen jellegű intézetben töltse le büntetését.

***Olaszországban* a bírói ítélet csak a büntetés idejét tartalmazza.** Azt, hogy ki milyen fokozatban tölti le büntetését, az országos parancsnokság, illetve speciális esetekben, pl. terroristák, maffiaszerű bűnözés esetén – egy a szervezett bűnözés visszaszorítását célzó törvény értelmében – az igazságügyi miniszter dönti el.

***Svédországban* a fokozat kijelölése nem a bíróság, hanem a büntetés-végre-**

hajtás hatáskörébe tartozik. A jogerős ítélet meghozatalát követően az előzetes letartóztatást foganatosító intézet határozza meg a végrehajtás helyét.

***Horvátországban* ismeretlenek a hazánkban alkalmazott végrehajtási fokozatok.** A fogva tartottak kétféle rezsimbe vannak sorolva, így

– előzetesen letartóztatottak, nem jogerősen elítéltek, pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés, valamint 6 hónap tartalmú szabadságvesztésre ítéltek;
– jogerősen elítéltek.

Horvátországban a fogva tartottak befogadásuk után a zágrábi Diagnosztikai Központba kerülnek, ahol elkövetett bűncselekményük szerint differenciáltan helyezik el őket. Általában 15–30 nap közötti időtartamig tartózkodnak ott, ahol orvosi, pszichológiai és szociális vizsgálatnak vetik alá őket, komplex összegzés készül egészségügyi, szociális és kriminális állapotukról. A központ a vizsgálati eredmények alapján javaslatot állít össze, hogy mely típusú intézetbe javasolják a fogva tartottat elhelyezni.

Sajátos megoldás létezik ***Dániában*, ahol minden elítéltnek joga van a nyitott börtönhöz,** s amennyiben e jogát a börtönhatóságok korlátozzák, azt külön meg kell indokolni.

***Szlovéniában* a bíró ítéletben meghatározhatja**, hogy az elítélt nyitott, félig nyitott vagy zárt intézetben töltse a büntetését, azonban ha erről nem határoz, az elhelyezés kérdésében a bv. szervezet dönt.

Az országok döntő többségében a különböző rezsimek közötti „átjárhatóság" jól szabályozott, átlátható, alapja a progresszivitás.

Ahol a fogvatartási fokozat kijelöléséről a bv. szervezet dönt, **igen nagy hangsúlyt helyeznek a fogvatartottak megismerésére, kategorizálására.**

Ez egy széleskörű tevékenység, amely kiterjed a nevelésre/kezelésre, a biztonságra, az egészségügyi ellátásra, a várható hatásokra. Erre alapozva határozzák meg a konkrét elhelyezést, a személyre szabott programot. Ilyen feladatra létrehozott speciális intézeteket gyűjtőfogalomként központi kivizsgáló központoknak nevezhetjük.

Hollandiában minden börtönbe került fogva tartottal – általában már az előzetes letartóztatás alatt is – foglalkoznak, és ajánlásokat tesznek további kezelésükre vonatkozóan. Minden elítélt a kivizsgálás során minimum 4-6 hetes programban vesz részt. Két szempont szerint csoportosítják őket:

– személyiségük alapján három – A, B, C – kategóriába sorolják;
– a végrehajtási – rezsim – szempont szerint 6 kategória.

A *kanadai büntetés-végrehajtás* nemzetközi sikere – elsősorban a „risk assessment" (kockázat, rizikóértékelés) rendszerének is köszönhető. Ez egy olyan központi vizsgáló rendszer, amelyen minden befogadott átesik. A standard eljárással nyert információk két csoportra oszlanak: rizikófaktorokra és szükségletekre. Az előbbiek a fogva tartás alatti viselkedés problémáira és a visszaesés statisztikai valószínűségén alapulnak, az utóbbiak az ún. dinamikus kriminogén faktorok számbavételén. Az értékelések rendszere viszonylag objektív adatokat szolgáltat a fogva tartottakról, és javítja a célzott kezelések esélyeit. A bonyolult eljárás viszonylag egyszerű klasszifikációs sémát eredményez: **alacsony, közepes és magas szükségleti-, illetve rizikócsoportokat képezve** a különböző dimenziók (biztonság, drog, szexuális viselkedés, stb.) mentén. Ez az értékelési szisztéma kétségkívül nagy ap-

parátust mozgat, idő-, papír- és szakemberigényes, ennek következtében nem olcsó. A tudományos igényű módszertan alkalmazását azonban éppen az a – szintén tudományos eszközökkel bizonyított – felismerés tette szükségessé, hogy a büntetés-végrehajtási programok csak célzottan hatékonyak, s a nem megfelelően kiválogatott csoportoknak nyújtott szolgáltatások a pénzkidobással egyenlők.

Olaszországban az újonnan befogadottak vizsgálata nem csak orvosi, hanem pszichológiai és más szakértői vizsgálatokból áll. A vizsgálat alapvető célja, hogy felmérjék az öngyilkosságra és szándékos egészségkárosításra való hajlamot.

Szlovákiában **szintén rendelkeznek központi diagnosztikai részleggel.** A jogerőssé vált elítéltek (függetlenül attól, hogy első bűntényesek-e vagy visszaesők) haladéktalanul erre a részlegre kerülnek. Itt kb. 10-12 nap alatt megtörténik a kivizsgálásuk, kezelésükről javaslat készül. A cél, hogy a személyiségjegyek alapján meghatározzák azt az intézetet és rezsimtípust, ahol az elítélt a büntetését fogja tölteni.

Általánosítható következtetésként lehet tehát levonni, hogy a végrehajtási fokozatok nélküli szabadságvesztés rendszere több országban jól működik. **A büntetés-végrehajtási jog és a büntetés-végrehajtási szervezet képes a fokozatok nélküli szabadságvesztés differenciált és progresszív végrehajtására.**

A végrehajtási fokozatok nélküli, egységes szabadságvesztés főbb elve

Az eddig kifejtettek figyelembe vételével álláspontunk szerint nem indokolt a Btk-ban meghatározni a szabadságvesztés végrehajtási fokozatait.

A Btk-nak a szabadságvesztést **egységes büntetésként** kellene kezelnie, azaz nem határozna meg végrehajtási fokozatokat. Csupán arról rendelkezne, hogy a szabadságvesztés határozott tartamú vagy életfogytig tartó lehet. Meghatározná a határozott tartamú szabadságvesztés általános minimumát és maximumát, továbbá a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét, illetve fő szabályait.

A törvény meghatározná, hogy a szabadságvesztés hányad része után kérhetné az elítélt a feltételes szabadságra bocsátást, illetve azt, hogy erre mikor kell a bv. intézetnek hivatalból előterjesztést tennie. Elképzelhetőnek tartunk olyan megoldást, hogy a szabadságvesztés 2/3 részének kitöltésekor az elítélt kérelmet terjeszthetne elő a bv. bíróhoz, melyet a bv. intézet véleményével ellátva továbbítana. Ha abban az időpontban a bv. bíró nem bocsátaná feltételes szabadságra az elítéltet, a bv. intézet a szabadságvesztés 3/4 részének kitöltése előtt hivatalból tenne előterjesztést.

Fiatalkorúak esetében kedvezőbb rendelkezést tartanánk kívánatosnak.

A szabadságvesztés végrehajtását a büntető törvények egymásra épültségének elvét követve **a Büntetés-végrehajtási törvény szabályozná.**

A büntető felelősségre vonás folyamatában az anyagi jognak, az eljárásjognak és a végrehajtási jognak szerves egységet kell alkotniuk, mindvégig egyaránt figyelemmel kell lenniük a „tettre" és a „tettesre" is. A végrehajtás szakaszában viszont **a hangsúly a tettesre helyeződik**, aki elkövette ugyan a bűncselekményt, de a cél éppen az, hogy újabbat ne kövessen el. Ennek szellemében a szabadságvesztés vég-

rehajtásának vezérelvévé az elítélt társadalomba való visszavezetését kell tenni. Ezt pedig a leghatékonyabban csak egy **minden elemében progresszív büntetés-végrehajtási rendszer** képes biztosítani.

Az új Bv. törvényben a **szabadságvesztés végrehajtásának kriminál politikai vezérelvévé, stratégiai célkitűzésévé a progresszivitást és a differenciálást kell tenni.** A jogi szabályozás csak így képes úgy rövid, mint hosszú távon rugalmasan reagálni a bűnözés szerkezetében bekövetkező változásokra és csak ekként képes eleget, tenni a társadalomba való visszavezetés célkitűzésének, továbbá csak így érvényesítheti a törvényben és az ítéletben meghatározott joghátrányt, valamint ekként szolgálhatja megfelelően a társadalom védelmét.

A szabadságvesztés végrehajtásának alapelveit illetően, a jelenlegi alapelvek megtartása mellett, **az új Bv. törvénybe be kell építeni a nemzetközileg elfogadott, a fejlett büntetés-végrehajtási rendszerrel rendelkező országokban meghonosodott, a progresszivitást elősegítő, korszerű büntetés-végrehajtási alapelveket.** Úgymint a normalizáció, a nyitottság, a felelősség, az együttműködés és az individualizáció elveit.

Mindezen alapelvek segítik áthidalni, illetve csökkenteni a börtön, mint mesterséges környezet és a szabad élet közötti ellentmondásokat, ellensúlyozandó ezáltal a börtön káros hatásait és segítve az elítélt társadalomba való beilleszkedését.

A **normalizáció elve** értelmében a szabadságvesztés végrehajtása során a elítélt életkörülményeit, a börtönkörülmények között is, amennyire lehetséges, közelíteni kell a szabad élet körülményeihez, ezzel is ellensúlyozni kell a börtön káros hatásait.

A **nyitottság elvének** megfelelően az elítéltet csak a társadalomra való veszélyességének megfelelően szükséges mértékben szabad elszigetelni a társadalomtól, amely elsősorban fizikai elszigetelést jelent. Egyéb tekintetben a börtönnek nyitottnak kell lennie a társadalom felé.

Az elítélt részére biztosítani kell, hogy a büntetés céljával nem ellentétes kapcsolatokat tartson fenn, és rendszeresen tájékozódhasson a „külvilág" eseményeiről.

A **felelősség elve** kifejezésre juttatja, hogy az elítélt nem tárgya, hanem alanya a szabadságvesztés végrehajtásának. Az elítélt szabadságvesztés alatti életét a végrehajtó szerveknek csak a szükséges mértékben szabad irányítaniuk. Segíteni kell az elítéltet abban, hogy a börtönbeli életének alakulásában és a szabadulása utáni társadalomba való beilleszkedéséhez történő felkészülésében kialakuljon a saját sorsa iránti felelősségérzete, maga is aktívan részt vegyen életének alakításában.

Az **együttműködés elve** szorosan kapcsolódik a felelősség elvéhez. A progresszív szellemű végrehajtást a leghatékonyabban az segíti elő, ha az elítélt szabadságvesztés alatti életét a vele történő együttműködéssel tervezik és alakítják. Az elítélttel való foglalkozás terén a kényszerelemeket háttérbe kell szorítani.

Az **individualizáció elve** érvényre juttatja, hogy a szabadságvesztést differenciáltan és egyéniesítve kell végrehajtani. A szabadságvesztés végrehajtásának rendjét úgy kell kialakítani, hogy a végrehajtás folyamatát az elítélt egyéni körülményeinek figyelembe vételével lehessen megszervezni. Ennek érdekében differen-

ciált büntetés-végrehajtási rendszert kell kialakítani.

A szabadságvesztés végrehajtása során, a bírói ítélet alapján az elítélt és a büntetés-végrehajtási szervezet között **büntetés-végrehajtási jogviszony** keletkezik, amely – jellegét tekintve – hatalmi viszony, de nem jelenti az elítélt jogfosztottságát, alárendeltségét és kiszolgáltatottságát. Az elítélt a büntetés-végrehajtásnak nem tárgya, hanem alanya, akit a szabadságvesztés végrehajtása alatt jogok illetnek meg, és kötelezettségek terhelnek. A büntetés-végrehajtási szervezetet – mint a jogviszony másik alanyát – szintén meghatározott jogok illetik meg, és kötelezettségek terhelik, ezek érvényesítésével hajtja végre a szabadságvesztést. A szabadságvesztés végrehajtása folyamán különösen érvényesülnie kell annak, hogy az elítélt és a büntetés-végrehajtási szervezet között minden érintkezés csak e jogviszony alapján, a jog által szabályozottan történhet.

Az elítélés tényéből fakadóan az elítélt egyes állampolgári jogai szünetelnek, illetve korlátozottan érvényesülnek, valamint sajátos, büntetés-végrehajtási jogok és kötelezettségek alanyává válik. Mindez azonban csak olyan mértékű lehet, amely a szabadságvesztés végrehajtásához feltétlenül szükséges.

A szabadságvesztés végrehajtása alatt az elítélt elveszti személyi szabadságát. Az állampolgári jogai és kötelességei annyiban szünetelnek, illetve korlátozottak, amennyiben erről az ítélet vagy törvény rendelkezik.

A szabadságvesztés végrehajtása alatt az elítélt azon jogainak is szünetelniük kellene, amelyekre az ítéletben meghatározott mellékbüntetések (a foglalkozástól eltiltás, a járművezetéstől eltiltás és a kitiltás) kiterjednek. E rendelkezést amiatt szükséges beiktatni az új Bv. törvénybe, mert a mellékbüntetések hatálya csak a szabadságvesztés végrehajtása után kezdődik, a büntetés céljával viszont ellentétes lenne, ha e jogokat az elítélt a szabadságvesztés végrehajtása alatt gyakorolhatná.

A büntetés-végrehajtási jogok körében szükséges meghatározni azokat az **alapvető jogokat**, amelyek minden elítéltet egyaránt megilletnek. Ezeket a jogokat bármikor biztosítani kell, elvonni még biztonsági intézkedésként és fenyítésként sem szabad. A jogok gyakorlásának módja viszont a differenciált rezsim rendszeren belül változhat.

A progresszív végrehajtás szellemében, az alapvető jogokon túl az enyhébb rezsimekben **többletjogokat is lehet biztosítani.**

A Bv. törvényben szabályozni szükséges a jogok gyakorlásának módját, valamint a jogorvoslati lehetőségeket is. E téren koncepcionálisan változást jelent, hogy az elítélt az alapvető jogainak megsértése esetén keresettel fordulhatna a bírósághoz.

A progresszív végrehajtás vezérelvének a legmarkánsabban a szabadságvesztés végrehajtási rendjében kell érvényesülnie. A szabadságvesztés végrehajtásának rendje teremti meg ugyanis a differenciált végrehajtás lehetőségeit.

A progresszivitást, vagyis az elítélt fokozatos fejlődésének, előrejutásának lehetőségeit akként lehet a legjobban elősegíteni, ha **az egységes szabadságvesztés végrehajtása differenciált rezsim-rendszerben történik**, valamint az elítéltnek lehetősége van a differenciált rendszerben való előrehaladásra.

A kellően differenciált végrehajtás szempontjából **négy különböző zártságú és rezsimű végrehajtási rendet indokolt kialakítani,** úgymint:

– szigorúan zárt,
– zárt,
– félig zárt és
– nyitott

rezsimeket. Ennek megfelelően különböző zártságú büntetés-végrehajtási intézetek, illetve egy-egy bv. intézeten belül különböző zártságú részlegek alakíthatók ki. A jelenlegi intézményrendszer erre részben már most is alkalmas.

A négy rezsim közül az általánosan alkalmazandó a zárt és a félig zárt rezsim lenne. A szigorúan zárt rezsimbe csak a magas biztonsági kockázatú fogva tartottak kerülhetnének a szükséges időtartamra. A nyitott rezsim szintén kivételes jellegű lenne, ide a legminimálisabb biztonsági kockázatú fogva tartottak kerülhetnének.

Az egyes rezsimek végrehajtási szabályait a Bv. törvényben részletesen szükséges meghatározni, garanciát teremtve ezzel az „önkényes" megoldásokkal szemben.

Az elítélt végrehajtási rezsimbe helyezéséről, valamint annak megváltoztatásáról a büntetés-végrehajtási intézet döntene, melynek során figyelembe kell vennie különösen az elítélt személyiségét, előéletét, életvitelét, családi körülményeit, kapcsolatait, a szabadságvesztés során tanúsított magatartását, a társadalomba való beilleszkedése érdekében kifejtett aktivitását, az elkövetett bűncselekményt és a szabadságvesztés tartamát. A bv. intézet döntése ellen **az elítélt az általános panaszjog keretében jogorvoslattal élhetne.**

Természetesen arra is lehetőséget kell biztosítani, hogy **enyhébb rezsimbe helyezését az elítélt is kérhesse.**

A Bv. törvényben meg kellene határozni, hogy a büntetés-végrehajtási intézetnek az elítélt befogadásakor és a szabadságvesztés végrehajtása során is **folyamatosan vizsgálnia kell, hogy az elítélt enyhébb rezsimbe helyezhető-e**. Ez akként érhető el, ha az elítélt szigorúbb rezsimbe helyezésének, illetve tartásának szükségességét rendszeres időközönként a bv. intézetnek felül kellene vizsgálnia.

A nemzetközi tapasztalatokra figyelemmel olyan megoldás is elképzelhető, hogy az elítéltek befogadás kori kategorizálását és meghatározott rezsimbe, bv. intézetbe helyezését egy **központi szervezet végezné.**

A Bv. törvényben szabályozni szükséges az általánostól eltérő elítélt kategóriákra vonatkozó külön rendelkezéseket is. Az Európa Tanács ajánlásaiban is egyre nagyobb teret nyernek a speciális kategóriákkal kapcsolatos ajánlások. **A különös szabályok meghatározásával a szabadságvesztés végrehajtását tovább lehet differenciálni,** jobban lehet érvényesíteni az individualizáció elvét, vagyis az egyéniesített végrehajtást. E kategóriák körében külön szabályokat szükséges alkotni:

– a személyiségzavarban szenvedő, a kábítószerfüggő, az alkoholbeteg,
– a kóros elmeállapotúvá vált, valamint a korlátozott beszámítási képességű,
– a HIV-pozitív, az AIDS-es és más fertőző betegségben szenvedő,
– a feltételes szabadságra bocsátásból kizárt életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt,
– a védelem alatt álló,

– a fokozott őrzés és felügyelet alatt álló,
– a szervezett bűncselekmények elkövetésében résztvevő,
– a nem magyar állampolgárságú,
– a közérdekű munkát és a pénzbüntetést szabadságvesztésre átváltoztatott büntetést töltő, valamint
– a kisgyermekes női

elítéltek szabadságvesztése végrehajtásának sajátosságaival kapcsolatban.

A **fiatalkorúak szabadságvesztésének végrehajtásakor** nagyobb figyelmet kell fordítani az életkori sajátosságaikból fakadó eltérésekre.

A fiatalkorúak kapcsolattartásának gyakoriságát kedvezőbbé kell tenni. Mozgásigényeik kielégítésére lehetővé kell tenni, hogy hosszabb időt tölthessenek szabad levegőn.

A javítóintézeti neveléshez hasonlóan kell szabályozni, hogy a fiatalkorú elítélt általános iskolai tanulmányait a tanköteles koron túl is köteles legyen folytatni.

A szabadságvesztés végrehajtása során különös gondot kell fordítani a fiatalkorú nevelésére, oktatására, szakképzésére. Biztosítani kell, hogy hiányzó általános iskolai tanulmányait elvégezhesse, szakmunkás, illetve betanított munkás képzésben vegyen részt, valamint középfokú tanulmányokat folytasson.

Különös gondot kell fordítani a gyógypedagógiai nevelésre szoruló, a személyiségzavarban szenvedő, az alkoholbeteg, a kábítószerfüggő fiatalkorúak gyógyítására, sajátos nevelésére és oktatására. Az ilyen programokban a fiatalkorú köteles legyen részt venni.

A fiatalkorú részére lehetőleg olyan munkát kell biztosítani, amely elősegíti szakképzését.

A fiatalkorúak szabadságvesztését a fiatalkorúak bv. intézetében kell végrehajtani. Az ezzel kapcsolatos jogi szabályozást úgy kell kialakítani, hogy a fiatalkorúak bv. intézetének minősülhessen a más bv. intézeten belül az e célra elkülönített részleg is, annak érdekében, hogy a fiatalkorúak részére az ország különböző területein több bv. intézetben lehessen elhelyezést biztosítani.

Összefoglalás: a végrehajtási fokozatok nélküli, egységes szabadságvesztés már az 1950. évi II. törvénnyel (Btá.) megteremtődött azzal, hogy a szabadságvesztés végrehajtását külön törvénynek (Büntetés-végrehajtási törvény) kell szabályoznia. A Btá. hatálybalépését követő politikai helyzet azonban nem kedvezett a büntetés-végrehajtási jog fejlődésének, így a Bv. törvény nem került megalkotásra.

A büntetés-végrehajtási jog az 1960-as évek közepétől, de különösen az 1970-es évek elejétől erőteljes fejlődésnek indult, amely 1979-ben az első büntetés-végrehajtási kódex (Bv. tvr.) megalkotásához vezetett. Az azóta eltelt időben több olyan tudományos mű született és a jogi szabályozás is olyan fejlődésen ment keresztül, melynek eredményeként napjainkra a büntetés-végrehajtási jog önálló jogterületnek, jogágnak tekinthető.

A jogfejlődés eredményeként **megszűnt tehát annak szükségessége, hogy az anyagi jog (Btk.) bábáskodjék a végrehajtási jog felett. Az önálló büntetés-végrehajtási jog mára már önmaga is képessé vált arra, hogy a büntetések és az intézkedések végrehajtását önállóan szabályozza.** Így a Btk-nak az egyes büntetési nemek tekintetében csak a legalapvetőbb kérdéseket szükséges szabályoznia. **A szabadságvesztés progresszív és**

differenciált végrehajtásában a jelenlegi végrehajtási fokozatok gátat jelentenek. Ennek feloldása akként lehetséges, hogy a **Btk. nem határoz meg végrehajtási fokozatokat, hanem az egységes szabadságvesztés végrehajtását a Bv. törvény önállóan szabályozza.**

Természetesen az itt leírtak csak a végrehajtási rendszer főbb elveit tartalmazzák, az ezzel kapcsolatos gondolatok további csiszolásra, finomításra szorulnak.

Dr. Csordás Sándor—Csóti András—Garami Lajos—Dr. Müller Anikó

Irodalom:

Balogh László—Horváth Tibor: *Büntetés-végrehajtási jog I. kötet.* BM Könyvkiadó 1983.

Nagy Ferenc—Tokaji Géza: *Magyar Büntetőjog Általános rész.* Korona Kiadó 1998.

Lőrincz József—Nagy Ferenc: *Börtönügy Magyarországon.* BVOP 1997.

Vókó György: *A magyar büntetés-végrehajtási jog.* Dialóg Campus Kiadó 1999.

Lőrincz József: *A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása.* Duna-Mix Nyomda – Vác 1998.

A büntetés-végrehajtási törvény koncepciójának tervezete. Kézirat, IM 2000. június

Garami Lajos: *A büntetés hatása* In: Büntetőjogi tanulmányok. MTA Veszprémi Területi Bizottsága Veszprém, 1999. 23-30. oldal

Kabódi Csaba: *Szakvélemény – az 1993. évi XXXII. törvénnyel módosított 1979. évi 11. tvr. végrehajtására kiadandó IM rendelet tervezetéről.* Kézirat, Budapest 1994.

Fejes Imre: *Az eurokompatibilis magyar börtönügy esélyei.* Kézirat

H. Tulkens: *A kezelés fogalma az Európai Börtönszabályokban.* Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár, Budapest, 1990/5.

Dr. Belovics Ervin—Dr. Lajtár István—Dr. Pacsek József—Dr. Vókó György: *A büntetés-végrehajtási jog magyarázata.* HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2001.

Magyar jogtörténet. szerk.: Mezey Barna. Osiris Kiadó Budapest, 1996.

Mezey Barna: *A polgári magyar börtönügy kialakulása*

Dr. Huszár László: *A treatment/nevelés, mint büntetés-végrehajtási funkció.* Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár Budapest 1997/2.

Dr. Huszár László: *Alkalmazkodás. Hosszúidős elítéltek börtön-adaptációja.* Börtönügyi Szemle 1995. 2. szám, Budapest